

Жоба атауы: AP14871055 «Қазақ тілдік танымдағы «Төрт түлік» концептінің өрісі»

Өзектілігі: Жобаның идеясы тілде сақталған халықтың тұрмыс тіршілігімен біте қайнасып жатқан төрт түлікке қатысты лексикалық бірліктерді кешенді зерттеу болып табылады. Қазақ тілі негізінде сақталған тілдік бірліктер арқылы ұлттық болмысты ашып, ауылшаруашылық, тұрмыс т.б. қажетті ақпаратты анықтау. Бұл жұмыстың қажеттілігі ұлттық болмысы, тіршілігі ұқсас түркі халықтарының, соның ішінде қазақ халқының тілдік материалдары негізінде ұмыт болған, жоғалған ақпараттарды қалыптастырып, тіл білімі, ауылшаруашылық, метеорология, биотехнологияға қажетті тілдік ақпараттарды жіктеп көрсетумен байланысты. Жобаны іске асыру ұлттық танымдағы төрт түлік атауларын жүйелі сипаттауға және мүлде жаңа ғылыми нәтиже алып, тек тілдік емес, қоғамның басқа да салаларында пайдалануға мүмкіндік береді.

Мақсаты: қазақ тіліндегі халық ауыз әдебиеті, көркем шығармалар, паремия, топонимия материалдарындағы төрт түлік атаулары негізінде танымдық тұрғыдан ұлттық болмысты айқындау. Түркі, соның ішінде қазақ халқының тілдік деректері негізінде салыстыра отырып, көшпенді халықтардың мал шаруашылығын дамытуға қатысты ақпаратын диахрондық және синхрондық тұрғыдан жіктеу, ғылыми негіздемесін әзірлеу, жүйелеу, таралу ареалын айқындау.

Күтілетін және қол жеткізілген нәтижелер:

- **2022 жылға:** Төрт түлікке қатысты тілдік бірліктер отандық кітапхана, архивтерден сұрыптап, жинау жұмыстары жүргізіледі. Конференциялар, «Atau.kz» сайтында мақала жарияланады. Құрамында төрт түлік атаулары кездесетін паремия, табу, эфвемизмдер зерттеліп, нәтижесінде 1 мақала ҚР БҒМ БҒСБК ұсынған рецензияланатын отандық басылымда жарияланады. Зерттеу нәтижелері конференция материалдарында жарияланады.

- **2023 жылға:** Астана, Шымкент қалаларының кітапханаларынан, архивтерінен көне төрт түлік атаулары және биотопонимдер туралы ғылыми болжамдардың барлығын қамтып, терең тілдік, тарихи зерттемелер жүргізіледі. Зерттеу нәтижелері ғылыми конференция материалында жарияланады. ҚР БҒМ БҒСБК ұсынған рецензияланатын отандық басылымда 1 (бір) мақала жарияланады. Қазақстандағы биотопонимдер анықталып, мағынасы айқындалып, соның негізінде ауылшаруашылық кәсібіне ыңғайлы аймақтық «Қазақстан биотопонимдерінің салаға ықпалы» атты суретті анықтамалық түзіледі.

- **2024 жылға:** Төрт түлік атауларына байланысты паремияда сақталған халықтық өлшемдердің этнолингвистикалық табиғаты ашылады. ҚР БҒМ БҒСБК ұсынған рецензияланатын отандық басылымда 2 (екі) мақала жарияланады. Зерттеу нәтижелері ғылыми конференция материалында жарияланады. Төрт түлік атаулардың мағынасы, этимологиясы, танымдық тұрғыдан қолдану аясы ашылып, «Төрт түлік атаулары» атты сөздік әзірленеді. Web of Science базасының Social Science Citation Index немесе Arts and Humanities Citation Index және (немесе) Russian Science Citation Index индекстелетін және (немесе) Scopus базасындағы CiteScore бойынша 35 (отыз бес) процентильге ие рецензияланатын ғылыми басылымда кемінде 1 (бір) мақала немесе шолу жарияланады. «Қазақ тілдік танымдағы «Төрт түлік» концептінің өрісі» атты монография басып шығарылады.

Зерттеу тобының мүшелері:

Жоба жетекшісі – Иманбердиева Сәуле Құрманбайқызы, филология ғылымдарының докторы, доцент.

Зерттеу тобы:

Бас ғылыми қызметкер – Бекенова Гүлнар Шияпқызы, филология ғылымдарының кандидаты. Еуразия гуманитарлық институтының профессоры

Кіші ғылыми қызметкерлер – Райнбекова Гүлмира Сайлаубайқызы, педагогика ғылымдарының магистрі, Еуразия гуманитарлық институтының аға оқытушысы

Кіші ғылыми қызметкерлер – Егенберді Меруерт Егенбердіқызы, педагогика ғылымдарының магистрі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің аға оқытушысы

Кіші ғылыми қызметкерлер – Сейітова Жанат Әділбекқызы, лингвистика магистрі, С.Сейфуллин ат. Қазақ агротехникалық университетінің оқытушысы.

Жоба бойынша жарияланымдар:

1 Бекенова Г.Б. Ономастикадағы номинациялық сипат// Еуразия гуманитарлық институттың Хабаршысы. №3, 2022ж. 16-25 бб.

2 Иманбердиева С.Қ. Қарағанды облысының биотопонимдері// Ономастикалық хабаршы №2, 2022ж. 17-24 бб.

3 Бекенова Г.Ш., Райнбекова Г.С. Мал шаруашылығына қатысты атаулардың зерттелуі//«Мұхтар Әуезов және ұлт өркениет» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. – Семей, 2022 183-186 бб.